

Іващенко В.І.,
к.е.н, доцент
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА КЛАСТЕРІВ

Постановка проблеми. Світ переступив поріг економіки 3-о тисячоліття. Критично важливими заходами її формування й розвитку Європейська Комісія вважає «мобілізацію потенційних та стимулювання діючих кластерів» [1]. Теоретична відповідь на ці виклики економічного розвитку стала однією з основних потреб суспільства. Вона лежить в площині дослідження сутності, загальних класифікаційних ознак, мети формування й розвитку кластерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «кластер» (від англ. *Cluster* – скупчення, зосередження, зростання разом) у науковий обіг ввів А.Маршал, ним назвавши споріднені і взаємопов'язані, промислові підприємства [2]. Водночас М.Портер кластером називає сконцентровані за географічною ознакою групи взаємопов'язаних компаній, що спільно діють у певному виді бізнесу, характеризуються спільністю напрямів діяльності й взаємодоповнюють один одного [3], а І.Пилипенко – групу географічно сконцентрованих компаній з однієї або суміжних галузей і підтримуючих їх інститутів, що розташовані в певному регіоні, які виробляють подібну або взаємодоповнюючу продукцію [4]. Ж.Мінгальова й С.Ткачова кластером іменують індустріальний комплекс, сформований на базі територіальної концентрації мереж спеціалізованих постачальників, основних виробників та споживачів, пов'язаних технологічними ланцюжками та такими, що виступають альтернативою секторального підходу [5]. Г.Свен і М.Превезер під кластером розуміють групу фірм пов'язаних галузями, в окремій місцевості [6], Е.Фезер – пов'язаних галузями та інститутами, які більш конкурують між собою на основі цих взаємозв'язків [7], а Н.Семенова – пов'язаних певною виробничою сферою [8].

На цьому фоні Ю.Єфімичева й І.Захарова вважають кластер формою мережі, де близьке розташування фірм і організацій забезпечує наявність певних спільностей та підвищує частоту і силу взаємодії [9], а С.Розенфельд – концентрацією фірм, які внаслідок їх географічної близькості здатні виробляти ефект синергії, навіть тоді коли їх масштаб зайнятості може не бути виразним або помітним [10]. При цьому М.Афанасьєв і Л.Мясникова вважають кластером господарський блок, який включає фірми та організації, пов'язані випуском кінцевої продукції та географічним положенням [11], В.Третьяк – інтеграцію підприємств, спеціалізованих у певному секторі виробництва і локалізованих географічно [12], М.Войнаренко – територіально-галузеві добровільні об'єднання підприємств, що тісно співпрацюють з науковими установами й органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності власної продукції й економічного зростання регіону [13], а А.Мігранян – точки зростання національної економіки [14].

Є й інші трактування суті кластеру. Проте всі вони, як і цитовані, так чи інакше є узагальненою інтерпретацією класифікаційних ознак кластерів.

Постановка завдання. В статті ставиться завдання дослідити загальні класифікаційні ознаки кластеру й на їх основі визначити сутність, мету формування і розвитку та вигоди від входження учасників до його складу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розпочнемо з опису підходів до формулювання класифікаційних ознак кластерів, що впливають з проведеної дискусії авторів: (а) структурно-аналітичний – об'єктно-суб'єктні ознаки віддалені одна від одної; (б) вірогідно-статистичний – об'єктно-суб'єктні ознаки забезпечують реалізацію випадкової величини; (в) варіативно-нормативний – розділення суб'єктів за одними й тими ж ознаками на об'єктно-суб'єктні групи, згідно з визначеними інтервалами [15].

У контексті цих підходів В.Чевганова й І.Брижань вважають класифікаційними ознаками кластерів територіальний розподіл праці, типи об'єктно-суб'єктних структур, галузеву належність та характеристики об'єктно-суб'єктних зв'язків [16], а Е.Маркузен – індустріальні системи, що формуються як нові промислові дистрикти, системи типу "центр-мережа" навколо кількох головних корпорацій, промислові платформи для дочірніх компаній, державо орієнтовані системи забезпечення новітніми технологіями або системи змішаного на основі технопарків типу [17].

Відзначимо також інтерпретацію суті кластерів за їх територіальною та економічною класифікаційними ознаками. Слід сказати також і про практику застосування Нідерландською економікою горизонтальних кластерів, що формуються на основі інноваційних секторів, які входять до більшого кластера. Такими є мультимедійні кластери – фокусні, що формуються навколо наукового центру, підприємства, НДІ, навчального закладу тощо; вертикальні, що формуються як виробнича

мережа з виконавцями, які забезпечують впровадження інновацій; літеральні, що формуються як об'єднання відповідних секторів літературного жанру; технологічні, що формуються як сукупність галузей, які використовують одну й ту ж технологію.

На цьому тлі загальними для всіх кластерів Д.Ригалін вважає галузеві класифікаційні ознаки. За цією ознакою кластер це сукупність суб'єктів господарської діяльності різних взаємопов'язаних галузей, об'єднаних в єдину організаційну структуру, елементи якої взаємопов'язані і спільно функціонують для забезпечення розвитку власного потенціалу дій і конкурентоспроможності [18]. Водночас С.Соколенко відстоює те ж саме стосовно регіональної класифікаційної ознаки кластера. За цією ознакою в нього кластер це територіальне об'єднання взаємозалежних підприємств та установ у межах відповідного регіону, що спрямовують свою діяльність на виробництво продукції світового рівня [19].

Є й інші класифікаційні ознаки трактування суті кластерів. Але, якими б вони різними не були, кластери завжди продукують інтенсивну конкуренцію разом зі співробітництвом, залучають інвестиції, підсилюють продуктивні сили та розвивають навички. Вони витісняють порожнечу між бізнесом, дослідженнями й ресурсами, чим сприяють швидкій видачі на гора інновацій. Цим кластери зводяться в ранг способу об'єднання технологій виробництва окремих соціальних інститутів в єдину технологію виробництва інновацій рівня національної інноваційної системи, яка не нівелює, а посилює конкуренцію між її учасниками, незалежно від того, в якій мірі кожен із них бере участь у її здійсненні.

Звідси поява узагальненого терміну «інноваційний кластер» – пов'язані індустріальні і/або сервісні компанії, які типово мають високий рівень співробітництва через ланцюг постачання та функціонують за однакових ринкових умов [20].

Метою інноваційних кластерів є збалансування діалогу між діловими, урядовими й науковими колами з потребами інноваційного розвитку регіону, країни й навіть наднаціонального рівня. Їх формування, скажімо, в шотландській економіці, здійснюється великими підприємствами, шляхом залучення малих і середніх фірм під свої потреби. Водночас в італійській економіці підприємства малого й середнього бізнесу співпрацюють з великим бізнесом у цьому напрямку на рівних. Це надає можливість не тільки сукупно формувати інноваційні кластери, а й у їх межах здійснювати масштабне продукування й втілення новацій у результати діяльності, в тому числі і в ті, які втратили статус інновації, але ще користуються попитом, і тим самим підтримувати їх життєдіяльність, що так важливо для країн із перехідною економікою, включаючи Україну.

Висновки з даного дослідження. Таким чином бути частиною кластера – значить мати конкурентну перевагу й відповідати вимогам інноваційного розвитку. Кластер забезпечує довгостроковою стратегією розвитку виробництв, господарських зв'язків і управління учасників. Він дозволяє збалансувати з ринковими механізмами внутрішньо фірмові переваги, забезпечує швидке й ефективне використання нових знань, наукових відкриттів і винаходів та відкриває шлях на світові ринки.

Література

1. EU Commission Communication "Putting knowledge into practice: A broad-based innovation strategy for the EU", COM (2006) 502 final, http://cordis.europa.eu/innovation/en/policy/communications/innov_comm.html.
2. Маршал А. Принципы экономической науки / А. Маршал. – Т.1. – М., 1993. – С. 209.
3. Портер М. Международная конкуренция: конкурентные преимущества стран : пер. с англ. – М. : Международные отношения, 1993. – 896 с.
4. Пилипенко И.В. Кластерная политика в России / И.В. Пилипенко // Общество и экономика. – 2007. – № 8. – С. 28–64.
5. Мингалева Ж. Кластеры и формирование структуры региона / Ж.Мингалева, С. Ткачева // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 5. – С. 97–101.
6. Swann G.M.P. and Preveser M. A Comparison of the Dynamics of Industrial Clustering in Computing and Biotechnology. – Research Polisy, 1996.
7. Feser E.J. Old and New Theories of Industry Clusters. – London, 1998.
8. Семёнова Н.Н. Наука как фактор глобализации / Н.Н. Семёнова // Наука в условиях глобализации. – М. : Логос, 2008.
9. Ефимычев Ю.И. Промышленные кластеры и экономический рост / Ю.И.Ефимычев, И.В.Захаров // Вестник Нижегородского гос. ун-та им. Н. И. Лобачевского:– 2005 (Серия "Экономика и финансы").
10. Розенфельд С. Внедрение кластеров в экономику: учеб. пос. ; пер. с англ. / С. Розенфельд. – М.: Издательский дом "Вильямс", 2000. – 418 с.
11. Афанасьев М. Мировая конкуренция и кластеризация экономики / М. Афанасьев, Л. Мясникова // Вопросы экономики. – 2005. – № 4. – С. 75–86.
12. Третьяк В.П. Кластеры предприятий: пути создания и результативность функционирования / В.П. Третьяк. – М. : Август Борг, 2006. – 132 с.

13. Войнаренко М.П. Механізми адаптації кластерних моделей до політико-економічних реалій України / М.П. Войнаренко // Світовий та вітчизняний досвід запровадження нових виробничих систем (кластерів) для забезпечення економічного розвитку територій : матеріали конференції 1–2 листопада 2001р. – Київ: Спілка економістів України, 2001. – С. 25–33.
14. Мигранян А.А. Теоретические аспекты формирования конкурентоспособных кластеров в странах с переходной экономикой [Электронный ресурс] / А.А. Мигранян // Вестник КРСУ. – 2002. – № 3. – Режим доступа: <http://www.krsu.edu.kg/vestnik/2002/v3/a15.html>.
15. Мандель И.Д. Кластерный анализ / И.Д. Мандель. – М. : Финансы и статистика, 1988. – 176 с.
16. Чевганова В. Кластеры и их экономическое значение / В. Чевганова, И. Брижань // Экономика Украины. – 2002. – № 11. – С. 35–41.
17. Markuzen A. Sticky Places in Slippery Space: A Typology of Industrial Districts // Economic Geography. – July 1996. – Vol. 72, Issue 3. – P. 293–313
18. Рыгалин Д.Б. Механизмы повышения инновационной активности при реализации кластерного подхода / Д.Б. Рыгалин // Инвест Регион. – 2006. – № 5. – С. 56–63.
19. Соколенко С. Кластеры в глобальной экономике / С. Соколенко. – К. : Логос, 2004. – 848 с.
20. Simmie, J. and Sennett, J. (1999) "Innovation in the London Metropolitan Region", Ch 4 in Hart, D., Simmie, J., Wood, P. and Sennett, J. "Innovative Clusters and Competitive Cities in the UK and Europe". – Oxford Brookes School of Planning Working Paper 182.

УДК 339.163(477)

Васильєва С.І.,
к.е.н., старший викладач кафедри обліку та менеджменту
Хрищук М.В.
Криворізький факультет
Запорізького національного університету

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ПОСЕРЕДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми Посередництво в товарному обороті – це виконання спеціалізованими підприємствами, організаціями чи окремими особами спеціальних функцій для сприяння налагодженню комерційних взаємовідносин виробників і споживачів на товарному ринку [3]. Посередницька діяльність спрямована на задоволення потреб покупців, а також на надання послуг підприємцям, прагнучим розширити свій ринок збуту за рахунок залучення нових споживачів пропонуваними ними товарів або послуг [7]. Суб'єктами торговельно-посередницької діяльності являються фізичні та юридичні особи: торговці по договору, торгові агенти, комісійні фірми, консигнаційні склади, лізингові компанії, аукціонні центри, біржі та ін. Суб'єкти посередницької діяльності діляться на незалежні, частково залежні і залежні [2].

Посередницька діяльність має ряд особливостей: представляючи виробників, експортерів, покупців, посередники здійснюють за їхнім дорученням як юридичні, так і фактичні дії; посередники не тільки здійснюють угоди, а часто і фінансують їх, надають послуги, беруть на себе ризик; посередники здійснюють угоди і представляють інтереси замовника; угоди здійснюються на договірній основі [5]. Таким чином, торговельне посередництво виступає особливим видом підприємницької діяльності на ринку товарів та послуг. Державний класифікатор України також відносить торговельне посередництво до окремих видів економічної діяльності у сфері обігу, яка має виражений підприємницький характер [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання економічної природи посередництва були предметом дослідження таких авторів як: Андрєєва Л., Іванов Ю., Кокорев Р., Магнутова Т.Е., Шершеневич Г., Федоров А.Ф. та ін. Однак дослідження посередництва є, здебільшого, фрагментарними, здійснюваними переважно у контексті супутнього аналізу інших проблем регулювання господарської діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є визначення сучасного стану посередницької діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільш складною і нерозв'язаною проблемою розвитку торговельного посередництва є слабка правова база. Потрібно відмітити, що правова база регулювання торгово-посередницької діяльності, як і всього економічного обороту, складається із фрагментів непрямих законів. В її основі лежать також відомчі нормативні акти, різні інструкції і